

บทนำ

ภาษาบาลีจัดอยู่ในตระกูลภาษาอินโด-ยุโรป (Indo-European Language) กล่าวคือเป็นภาษาที่มีการเปลี่ยนแปลงท้ายคำด้วยปัจจัยและวิภาคติ ภาษาบาลีได้แพร่เข้าสู่ประเทศไทยเดิมเรียกว่าภาษาอินเดีย-อารยัน ภาษาอินเดียอารยัน มีการวิวัฒนาการแบ่งออกเป็น 3 ยุคคือ ยุคโบราณ ได้แก่ภาษาสันสกฤต ยุคกลางได้แก่ภาษาบาลี และยุคปัจจุบันได้แก่ภาษาที่พูดกันในรัฐต่าง ๆ ของอินเดีย เช่น ภาษาอินดี ในอุตตรประเทศ เป็นต้น

พระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของศาสนาพุทธ ได้ทรงประกาศพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชุมพูหิปคือประเทศไทยเดิม พระองค์ทรงเทศน์ด้วยภาษาบาลี เพราะคำว่า “บาลี” มาจากคำบาลีว่า “ปาลิ” มีความหมายถึง 3 นัยคือหมายถึง พระพุทธawanหรือพระพุทธพจน์ (คำสอนของพระพุทธเจ้า) อย่างหนึ่ง หมายถึงภาษาที่ใช้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก อย่างหนึ่งและหมายถึงແວหรือแนวแห่งพระไตรปิฎกอย่างหนึ่ง

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสนาได้แยกนิกายต่าง ๆ นิกายที่สำคัญในปัจจุบันมีอยู่ 2 นิกาย คือ นิกายมหายานหรือที่เรียกว่า อุดตรนิกาย นิกายนี้ใช้ภาษาสันสกฤตบันทึกคัมภีร์พระไตรปิฎก นิกายมหายานนี้ได้จริญแพร่หลายในอินเดียตอนเหนือและได้แพร่ขยายเข้าสู่ประเทศไทยเบต จีน เกาหลี ญี่ปุ่นและเวียดนาม และพุทธศาสนาที่นิกายที่นียน (ปัจจุบันเรียกว่านิกายธรรมชาติ) หรือเรียกว่าทักษิณนิกาย (นิกายฝ่ายใต้) นิกายนี้ใช้ภาษาบาลี เขียนคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญ ๆ เช่น คัมภีร์อรรถกถา ภูมิ อนุภูมิ หรือคัมภีร์ปกรณ์ พิเศษต่าง ๆ พระพุทธศาสนาที่นิกายนี้ได้แพร่หลายในอินเดียในแคว้นต่าง ๆ เช่นแคว้นกาสี แคว้นมคอ แคว้นโกศล แคว้นวังสะ แคว้นวัชชี แคว้นอวนตี เป็นต้น และได้แพร่ขยายเข้าสู่ประเทศไทย คริลลิก พม่า ไทย ลาว กัมพูชา

คัมภีร์สำคัญ ๆ ในนิกายธรรมชาติที่เป็นภาษาบาลีทั้งสิ้น คัมภีร์พระไตรปิฎก (พระวินัยปิฎก พระสูตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก) บันทึกพระพุทธพจน์ด้วยภาษาบาลีที่เขียนไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีอยู่ 2 ลักษณะคือ เป็นคัมภีร์ (ร้อยกรอง) ลักษณะที่เป็นคัมภีร์ จัดเป็นพระพุทธawan (คำพูดของพระพุทธเจ้า) และเป็นร้อยแก้ว ส่วนที่เป็นร้อยแก้วเป็นคำพูดหรือข้อเขียนของพระธรรมสังคายนาเจ้า (พระผู้ทำสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วเป็นพระไตรปิฎก)

ภาษาบาลีมีระบบเสียงอยู่ 2 ระบบคือ ระบบเสียงสระและระบบเสียงพยัญชนะ ไม่มีระบบวรรณยุกต์ ภาษาบาลีไม่มีตัวหนังสือหรือตัวอักษรเป็นของตนเอง มีแต่เสียงเท่านั้น จัดระบบเสียงตามระบบเสียงอักษรเทวนารคี (อักษรภาษาสันสกฤต) ทุกประการ กล่าวคือจัดระบบเสียง

พยัญชนะเป็นวรรคตามฐานเกิดของเสียง มี 5 วรรคคือ วรรค ก ข ค ง มีฐานเกิดที่คุณ วรรค จ ฉ ช ณ ญ มีฐานเกิดที่เพดาน วรรค ງ ງ ງ ณ ญ ณ มีฐานเกิดที่ยอดเพดาน วรรค ต ต ห ห น มีฐานเกิดที่ฟัน และวรรค ป พ ภ ມ มีฐานเกิดที่ริมฝีปาก แต่ละวรรค มี 5 เสียง รวมเป็น 25 เสียง ส่วนพยัญชนะที่เหลือจัดเป็นพยัญชนะอวารค คือไม่จัดตามฐานที่เกิด มี ย ล ວ ສ ห พ ° (อัง) พยัญชนะอวารค มี 8 เสียง รวมเสียงพยัญชนะมี 33 เสียง และจัดพยัญชนะวรรคเป็นแ套餐ตามวิธีการออกเสียง กล่าวคือจัดเป็นແටว์ที่ 1, 2, 3, 4, 5 พยัญชนะແටว์ที่ 1 ออกเสียงเป็นโโมสະ สີດີລ (ไม่ก้อง เปา) พยัญชนะແටว์ที่ 2 ออกเสียงโโมສະ ອົນິຕ (ไม่ก้อง หนัก) พยัญชนะແටว์ที่ 3 ออกเสียงໂມສະ ສີດີລ (ກ้อง เปา) พยัญชนะແටว์ที่ 4 ออกเสียง ໂມສະ ອົນິຕ (ກ้อง หนัก) ส่วนพยัญชนะແටว์ที่ 5 ออกเสียงໂມສະ ອຸນຸ້າສີກ (ກ้อง ชື່ນຈຸກ) สำหรับพยัญชนะอวารค มีการออกเสียงตามฐานเกิดและตามวิธีการออกเสียงด้วย ส่วนเสียงสระนั้นภาษาบาลี มี 8 เสียง ออกเสียงตามฐานเกิด อ อา เกิดที่คุณ อີ อີ เกิดที่เพดาน ອຸ ອູ ເກີດທີ່ຮົມฝີປາກ ເອ ເກີດທີ່ຄົມແລະພັດນາ ເພຣະເປັນສະຮັບສມ (ອ + อີ) ໂອ ເກີດທີ່ຄົມແລະຮົມฝີປາກ ເພຣະເປັນສະຮັບສມ (ອ + ອຸ)

พระพุทธศาสนาในไทย เกรวاث (ที่นี่ยาน) แพร่เข้าสู่ประเทศไทยได ក็ใช้ตัวหนังสือหรือตัวอักษรของประเทศนั้น ๆ เช่น ในประเทศไทย ใช้ตัวอักษรไทยเขียนเป็นบาลี เช่น ນມേ ຕສ്സ ກຄວໂຕ ອຣໂຕ ສຸມມາສຸມພຸຖອສຸ ກາຣອອກເສີຍເປັນເສີຍພາກພາບາລີ ແຕ່ຕັ້ງອັກຊຣໃຫ້ອັກຊຣພາກພາໄທ

การเรียนรู้ภาษาบาลีเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน โดยเฉพาะพระภิกษุ สามเณร หน้าที่ของพระภิกษุ สามเณร คือปริยัติ (การเรียนรู้) ปฏิบัติ (ประพฤติปฏิบัติตามที่เรียนมา) และปฏิเวธ (บรรลุมงคลจากการปฏิบัติ)

การศึกษาปริยัติของพระภิกษุ สามเณร เดิมที่เดียวแบ่งเป็น 2 สายคือสายนักธรรม และสายบาลี สายนักธรรมมีการศึกษาแบ่งเป็น 3 ระดับ คือนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับพรา瓦สที่สนใจ ก็สามารถเรียนและสอบได เรียกผู้เรียนและผู้สอบได้ว่า ธรรมศึกษาตรี โท เอก ส่วนสายที่ 2 คือสายเรียนภาษาบาลี มีการแบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 9 ระดับ ผู้ที่สอบได้ในสายนี้เรียกว่า เปรียญ หรือ มหาปริยญ เรียกย่อว่า มหา มหาเป็นคำย่อมาจากศัพท์ว่า มหาitat แปลว่า ใหญ่ บางปีมีสามเณรหลายรูปสอบไล่ได้เปรียญ 9 ประโยค สามเณรที่สอบได้ 9 ประโยคเวลาอุปสมบทต้องเป็นนาคหลวง คือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าภาพในการอุปสมบท ในสมัยก่อนเคยมี Mara ว�สุ เล่าเรียนภาษาบาลีและสามารถเข้าสอบได เรียกว่าเปรียญยิก มีเจ้านายเชื้อพระวงศ์หลายพระองค์ที่สอบได้และได้เป็นเปรียญยิก เช่น พระเจ้าบรมองศ์ເຮົວ ກຣມພຣະຈັນທຸຣິນຖານາດ ຜູ້ທົງນິພອົປການຸກຣມບາລີ ໄກຍ ອັກຖຸ ສັນສົກຕຸ ປັຈຈຸບັນມືແມ່ຊື່ (ສຕຣີທີ່ນຸ່ງຂາວທຳມາວົກສີລ 8 ອອກຈາກບ້ານອູ້ນິວັດ) ສນໃຈเรียนภาษาบาลี ມີມາວິທຍາສັຍສັງໝໍແທ່ງທີ່ກົມມາກຸງວາຈິວວິທຍາລັຍ ຕັ້ງອູ້ນິວັດບວນນິເວຄວິຫາຮ ເປີດສອນภาษาบาลี ແມ່ຊື່ສອບໄລ້ໄດ້ສິງระดับ 9 ประโยค ກາຣຈັດສອນແລະ

สอบบาลีให้แก่แม่ชีนี้ เป็นการจัดโดยสถาบันการศึกษาคือมหาวิทยาลัย ไม่ใช่สอนและจัดสอบโดยคณะกรรมการศึกษาของแม่ชี จึงไม่เป็นที่ยอมรับของทางคณะกรรมการ (ความจริงทางคณะกรรมการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้มารวा�สทั่ว ๆ ไปที่สนใจ สามารถศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรของคณะกรรมการได้)

ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาชั้นอุดมศึกษาที่สำคัญ ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการศึกษาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนา ได้เปิดสอนภาษาและวรรณคดีบาลีในระดับปริญญาตรี โท และเอก เพื่อเป็นการสนับสนุนด้านความต้องการของผู้สนใจฝึกความรู้ทางด้านพุทธศาสนา นอกจากนี้สถาบันต่าง ๆ ยังเปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา และมีชั้นมหามหาวิทยาลัย การศึกษาพระพุทธศาสนาอยู่ในวัดมีการศึกษา ค้นคว้ากวดวังช้าง และแพร่หลายมากขึ้นและจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตี หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการบันทึกด้วยภาษาบาลี ผู้ที่จะเข้าใจและเข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างลึกซึ้งและถ่องแท้ จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ภาษาบาลีเป็นอย่างดี ภาษาบาลีจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะเปิดตู้คือคลังพระคัมภีร์แห่งพุทธศาสนาสำหรับผู้สนใจฝึกความรู้จะได้ศึกษา ค้นคว้า และปฏิบัติตามและสามารถยกและพัฒนาปัญญาภูมิและจิตภูมิของตนเองให้สูงขึ้น

อนึ่ง การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ไทยในปัจจุบัน นอกจากจะแบ่งเป็น 2 สายคือ สายนักธรรมและสายบาลีแล้ว ปัจจุบันยังเพิ่มขึ้นมาอีกสายหนึ่งเรียกว่าสายปริยัติธรรมแผนกสามัญกล่าวคือใช้หลักสูตรวิชาสามัญเหมือนเด็กนักเรียนทั่ว ๆ ไป ยกเว้นวิชาพละ ลูกเสือ ใช้วิชาنانักธรรมและบาลีแทน ศึกษาจนถึงระดับมัธยม 6 ถ้าต้องการเรียนต่อมหาวิทยาลัยสงฆ์ สามารถเรียนต่อได้เลย ถ้าประสงค์จะเรียนต่อมหาวิทยาลัยทางโลก ต้องลาศิกขา นับว่าทางคณะกรรมการเปิดโอกาสทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ถ้าคณะกรรมการเปิดโอกาสให้มารวा�ส (บุรุษ สมร) ได้มีโอกาสศึกษาภาษาบาลีและเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ จะเป็นประโยชน์และกำลังในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาไม่น้อยทีเดียว